

LITTERATUR: (1) 697 1648,302; 81 1647,72,76; (2) 689 2,741ff og 3,822; 360 1,1914,38f; 296 75, 1959,613f; (3) 42 1960,16-23 sml. 1961,5-13.

ANVENDELSE I

HUSHOLDNINGEN, TIL LÆGEDOM OG BØRNELEG

Små agurker eddikesyntes med krydderier, bl.a. frugterne af *Tropaeolum* (1800; 1). Amindelig dyrket i blomsterhaver, kronbladene giver en salat, frugterne syltes som kapers (1806; 2) evt. sammen med portulak, blomsterknopperne kan bruges som kaperserstating i saucer etc. og blomsterne blandes i salater eller bruges som spiselig pynt på smørrebrød, æggeretter osv, bladene er et udmærket surrogat for karse og peberrod (3).

Et olieudtræk læger skab, fnat, kløe, friske sår o.a. skader (1648; 4).

Børn lægger blad over knyttet hånd og slår det itu med et lille smeld (Roskildeegnen o. 1930; 5).

LITTERATUR: (1) 739 2,209; (2) 398 1806,367; (3) 895 55f; (4) 697 303; (5) 634.

PROSA OG POESI

Overalt nasturtier i hede, hidsige farver. De er som ild, som guld, som rust, som mørk purpur – som lyseste chamois og som bronze i alle afskygninger. Nasturtierne vælder frem i store grupper, falder ned i kaskader, slynger sig højt op som flammende kærter midt mellem sirlige ranker med blade som lyse, grønne ædelsten *Ingeborg Platov* (1). Nasturtier kastede sig frem og fyldte luften med deres farvelatter *Kaj Munk* (2).

Her flammed op i gulrød brand · nasturtiens flagrekys *Otto C. Fønss* (3), en flok småpiger, · henrivende i deres barnlige uskyld. · – De er i fin og struttende kjole · og betragter det hektiske liv, · der rører sig i dagen, · med øjne, store af forundring. · I er som naive og troskyldige børn, · sarte og yndefulde nasturtier *Ebbe Jahn-Nielsen* (4).

LITTERATUR: (1) 722 24f; (2) 616d; (3) 283h 37; (4) 425d 43-45.

Springbalsamin, *Impatiens noli-tangere*

er hyppig i fugtig skovbund, de 30-60 cm saftige og næsten gennemsigtige stængler har opsvulmede led og ægformede takkede blade; klaser

med 2-4 store hængende, lysegule og hornformede blomster.

Frøkapslerne er grønne og valseformede – »når man i ringeste måde vil røre ved dem... da springer frøene ud af dem så godt som op til ens øjne og frøhusene snerper sig sammen ligesom i en kringle eller lignende form« (1648; 1), børn morer sig derfor med at pirre til frugterne, så de »eksploderer«.

Springbalsamin 1793ff, balsamine er græsk og gjaldt vel oprindelig en helt anden (balsamholdig?) plante. *Springfrø* 1848ff, *springurt* og *springkorn* 1648-1821, *rør mig ikke* 1648ff: »det er sådant et navn, som meget artigt kan tilegnes de kvinder, der er så onde som Xanthippe i fordums tider skrives at have været, hvilke ikke kan tale, at man ser på dem endsige at tale med dem for slet ikke at tale om at komme dem nær og røre ved«. Hvis ægypterne havde kendt denne plante, ville de sikkert med en af deres hieroglyffer have betegnet sådanne kvinder, »som vel vide at springe en i ansigtet og kradse efter øjnene« (1). *Mødomsurt* 1648-1826 henlyder til frugtens »urørlighed«; *uro* 1648-1834, *bugsmække* 1688-1821; *skyurt* o. 1700, forledet = blufærdig; *smækpelargonie* Silkeborgegnen, *kanonadeurt* Vilhelm Grønbech 1944, sml. nedenfor. (2).

LITTERATUR: (1) 697 259; (2) 689 1,757f.

ANVENDELSE

Den smukke plante blev for 300 år siden undertiden ført fra skoven ind i haver; ingen lægfolk kender dens lægekræfter – da den giver opkastning og sikkert er skadelig, skal man vogte sig for at samle den i stedet for bingelurten, som den ligner (1648; 1). Har været brugt som urindrivende og sårlægende middel (Danmark? 2). Urten og blomsterne farver uld gul (3).

LITTERATUR: (1) 697 259; (2) 739 2,1800,111f; 398 1821,248; (3) 576 4,1799,398.

PROSA OG POESI

Springbalsamine med de lange horn bagud vipende på deres tynde stilke som insekter, der skulle til at flyve *Valdemar Rørdam* (1). I dunkelt bedøvende sommer · langs grødebugnende grøfter · gynger de luftige guldhorn, · som blomsternes enhjørning løfter. · · Vi rørte det [frøet], rørte det næppe – · og farer forfærdede sammen: · der sprang en granat mellem fingrene, · hjertet blev svedet af flammen *Valdemar Rørdam* (2). Balsamine, · kanonadeurt, · sprutter

til alle sider, · bare en viftende blæst, · en skødesløs hånd · strejfer den lille bælg. · Nej, du er en uvorn tøs, · smækker en ublufærdig elsker · skrappt over fingrene. · · Og hvordan er det du ser ud, · skørterne skvættede op · helt op på maven · i opslidsede laser.. · – Bliver du ikke rød? *Vilhelm Grønbech* (3).

LITTERATUR (1) 789j 200f; (2) 789z 55f; (3) 313 19f.

Lind, *Tilia*

Stort træ med skævt hjerteformede blade og i juli fåblomstrede hængende eller udstående dobbeltsvikler af gulhvide duftende og honningrige blomster; et fælles tungeformet højblad på frugtstandens stilk tjener som faldskærm (frøspredningen): *jødenæser*, -sko NVFyn.

STORBLADET LIND, *Tilia platyphylla*; bladundersiden, årsskud og bladstilke hårede, 3-4 blomster i sviklen. Plantet hist og her, sjældent forvildet på SFyn, Turø, Æbelø, Lolland.

SKOVLIND eller *Småbladet Lind*, *Tilia cordata*, har mindre, på undersiden blågrønne blade og 5-7 blomster i hver dobbeltsvikel. Plantet hist og her og temmelig almindelig vildtvoksende, især i landets sydlige skove.

PARKLIND, *Tilia vulgaris*, er sikkert en varietet af *T. cordata* opstået i kultur; årsskud og bladstilke glatte, begge bladsider grønne, 7-11 blomster i sviklen. Alm. plantet i parker.

Lind o. 1450ff, fællesgermansk (oldnord. lind), antagelig beslægtet med svensk linda = bånd, bind, islandsk lindi = bælte og tysk lind = bindebast (af dette træ), sml. taks bd. 1, men næppe med lind = blød, smidig, bøjelig (som lindorm) (1). Indgår i talrige stednavne: Lindelse 1231ff Langeland, Lindeskov 1231ff VSjælland, Lille-Linde 1256ff SSjælland, Lindholm 1300-t. ff i Lollands sønderherred, Lindeballe 1330ff Vejle amt, Lindholm 1340ff NSjælland, Linde 1344ff MJylland, Lindeskov 1414ff ØFyn, Lindved 1420ff Bjerger herred, Lindum 1426ff Viborg amt, Lindet 1462ff og Lindskov 1464-1636 VLolland, Lindeholt 1483 Vejle amt, Lindgård 1496ff Viborg amt; i nogle tilfælde kan 'lind' dog have betydningen 'blød jord'. Et ikke registreret plantenavn Bast ligger formentlig til grund for følgende stednavne, idet lindekviste

her lagdes til rødning og bast blev udvundet: Bastetorp 1100-t, Bastemose 1746ff på Bornholm (i nærheden af Lindesbjerg) og Bastedam 1777ff Sønderborg amt (2). Lind er et hyppigt forled i slægtsnavne: Lind, Lindegård, Lindeløv, Lindeskov, Lindkvist osv. Sagn: en kræmmer plantede lindetræer ved sit hus i Holstebro, kongen kom på besøg og erklærede: Der er linde udenfor, der skal også være linde indenfor – og adlede ham med navnet Linde (3).

Træet findes i adeligt skjold (segl) 1397. Skads herreds segl, kendt fra 1556, havde et grønt lindetræ på gylden bund, 1903 overførtes det i blå felt og med et anker ved roden til Esbjerg købstads våben (4) og 1966 til Tjæreborg kommunes våben; træet skal hentyde til et gammelt matros»råd« for søsyge: læg dig under et lindetræ! ☉: gå i land. Horsens byvåben, en hest under lind, er kendt fra 1421, træet står måske for lindeskoven, der til 1600-t fandtes på bymarken øst for Horsens (5). Lindetræerne (?) i Ærøskøbing byvåben kan føres tilbage til 1629 og skyldes måske en gammel bevoksning ved byen. Der er to lindeblade i Linå kommunevåben fra 1947 og lindeblade i Bryndums fra 1968, hentet fra linden i Skads herreds segl 1556ff.

LITTERATUR: (1) 689 2,712f jf 1,611f; (2) 148 2, 108; 7,103; 8,28,96,110; 9,143,196; 10,152,162; 11, 52,82,85 og 13,201,251; 689 2,716; 495 1,1956,382 og 10,1965,596; (3) 488i 4,174; (4) 711 52; 893 60 sml. 257 4,1915-18,44 (før 1400); (5) 893 28.

ANVENDELSE AF VED, BAST, BLADE

En spånæske, formentlig af lindetræ, og et bæger af lindebark er fundet i grave fra bronzealderen (1). Hjortespringbåden (bronzealderen) fundet på Als blev bygget af 15 meter lange lindeplanker.

Der brændes trækul af veddet (1648; 2), lindetræ er efterspurgt af billedskærere, af skomagere til læster og skæreunderlag (1761; 3), iøvrigt af snedkere, karetmagere, modelbyggere – til skeer, tallerkener, bægre m.m., kullene er gode til krudt og tegning (o. 1800; 4). Af lind skæres kornskuffer (5) og træben, efter 1848 måtte mange linde fældes for at skaffe proteser til krigsinvaliderne.

I vort århundrede er lindeved anvendt til: vogne, billedskærer-, drejer- og snedkerarbejder, billige musikinstrumenter, legetøj, blindtræ i møbler, syltetøjskrukker, klangbund (dæmpere) i klaverer, orgler, tykke spåner til træsigtter og osteem-